

TIGGARPASS OCH TATTARLASS

Vi som råkade bo efter den gamla pilgrimsvägen genom mellannorrland mellan österhavet och västerhavet fick ofta oönskade besök av vägnas folk. Det var inget ovanligt på 1920 talet både med fotfolk och folk med häst och skrinna som färdades efter vägarna.

För många var det ett nödvändigt komplement till den tidens olika former av fattigvård och försörjning.

I vårt avlånga land har allmogen tidvis drabbats av djupaste fattigdom och även av svåra epidemiska sjukdomar, men nutidens yngre människor brukar inte ägna den verkligheten så särskilt många djupgående tankar. På 1700 talet utfärdades emellertid de första statliga så kallade tiggarpassen till vissa personer. Tiggarpassen var inte en generell förordning utan gällde enbart inom vissa distrikt. Men under alla tider har det som skulle bli till gagn för folket blivit missbrukat och naggats i kanten.

Jag har från min tidiga barndom på 1920 talet några minnen som ger belägg för påståendet. Ett av dessa minnen gäller två tiggande "lappgummor" samekvinnor från byn Helgum inom Sollefteå kommun. Troliken hade de två kvinnorna fått tiggarpass eftersom de var i behov av att tigga till en del av sin familjs försörjning. Jag kommer väl ihåg att de kom på besök till familjens bageri två gånger varje år för att be om bröd till de "hungrande barnen" som de själva uttryckte sig när de kom. Det är inte svårt att komma ihåg deras besök kanske mest för deras fina och färgglada samedräkter som de var klädda i

och för deras stora skinnryggsäckar som de bar på ryggen. Deras kläder väckte min nyfikenhet och var helt främmande. Något sådant hade jag aldrig sett förrän jag fick se dem när de kom för att tigga matbröd till sin familj för första gången.

Min far var givmild och ömmade för alla som hade det svårt och han såg till att både limpor och annat bröd åkte ner i deras ryggsäckar.

Jag minns också hur respektfullt och allvarligt han behandlade de båda kvinnorna och sa inte många ord annat än att de skulle skynda sig hem till de svältande barnen. Han uppträdde på ett helt annat sätt mot dem än mot andra och en sån liten detalj kan även ett barn lägga märke till.

Några år senare kunde jag lägga ihop två och två och förstå orsaken. Det hade kommit i tal och mun att samer, både kvinnor och män, kunde använda sig av trolldom om allt inte följde deras vilja och begär och man måste handla med viss respekt mot dem. Deras besök skedde, som jag kommer ihåg det, lugnt och stilla och slutade med övervallade nigningar och tack för den goda välviljan och ska aldrig glömmas.

Jag kommer ihåg en helt annan händelse från ungefär samma tid med helt andra tillbehör. En händelse från tiden omkring 1925-1926 som var mycket mer skräckfylld för hela familjen.

En tattarefamilj kom körande in på gården med häst och flakvagn, och ett helt knippe ungar i varierande ålder och storlek med på las-

set. Deras ärende var i första hand att få förtenna kopparkärl, och slipa knivar och saxar.

Vi ägde för vår del inga andra kopparkärl än en diskbalja, och den behövde inte förtennas. Däremot hade vi en sax och bland annat den 30 cm långa, tunna och smala så kallade skorpkniven

i bageriet. /En souvenir som fortfarande är bland mina ägodelar/.

Det här besöket satte en hel del panik i lägret. In på gården körde häst och flakvagn in med hela det oönskade sällskapet och ställde olika krav på tjänster och gentjänster. Nu fanns ingen jämförelse med samekvinnornas tidigare besök.

När inget fanns att förtenna ville mannen ha hö till hästen och sen skulle han utöva sina kunskaper som skärslipare för saxar och knivar. På flakvagnen hade han ett fastskruvat stativ för en trampbar slipsten för ändamålet + en massa bohag och annat. Jag märkte att föräldrarna var oroliga och det smittade av sig på mig och min fyra år äldre syster. Det var ingenting som liknade den lugna vardagen.

Medan mannen sysslade med skärslipningen ute på flakvagnen var tattarmor så fräck att hon krävde att barnen skulle få knäck att suga på och begärde att mor skulle stå för ingredienserna för själv hade hon inget att bidra med.

Det var hårda bud men mor fanns sig i det för husfridens skull och körde in mig och min syster att ställa oss och vakta kammardörren så ingen av ungarna skulle kunna komma förbi och lämna köket och komma in till de inre rummen.

Jag kommer fortfarande ihåg min rädsla bakom min systers rygg som sparkade och klöste så fort någon ville tränga sig förbi. Hon tog sin uppgift på fullaste allvar vilket också behövdes.

Hur det hela slutade, om det blev någon silverkrona utöver det naturliga, det vet jag inte, men de lämnade i alla fall ytterligare ett visitkort efter sig när de lämnade vår gårdsplan. Mor kom in med ett huvud från en nackad höna som hade åkt med på lasset vid avfärden. Det sista tacket var en stulen höna.

Det är nu snart 90 år sedan de här och liknande händelser inträffade på många andra ställen i vårt land, men det var inget unikt i den rådande verkligheten. Det är många andra som har upplevt samma eller liknande händelser en mansålder bakåt i tiden. Det som nu skapar frågetecknen är de personer som figurerade i händelsernas centrum just då. Deras barn var i min och min systers egen ålder med egna barn och barnbarn. Vad har deras liv betytt för dem och hur har de kunnat hantera sitt eget liv till värdiga medborgare? Det finns frågor och undringar som behöver ett svar.

*© Göte Ingelman 2012
Bildmakare: Bo Hansson*